

חצור הקדומה - "ראש כל הממלכות האלה"

שרידים חדשים נחשפו בחצור, ביניהם מכלול אדריכלי אשר לדעת הארכיאולוגים הוא ארמונו של איבני אדו, מלך חצור בתקופה הכנענית התיכונה. במקרה של חצור ישנה התאמה בין פסוקים מספר הספרים ובין שרידי המבנים. מומלץ לבוא עם תנ"ך

התל הגבוה: מימין - שער ששת התאים (שער שלמה); במרכז - המקדש; למעלה - הארמון התיכני (מקודה); צילום: Sky Balloon

כתיבה: פרופ' אמנון בן-תור, המחלקה לארכיאולוגיה, האוניברסיטה העברית, ירושלים

אלה תולדות

חצור הקדומה, היא חצור הכנענית, השתרעה על פני שטח של כ-800 דונם, מספר תושביה היה בין 15,000 ל-20,000 נפש והיא הייתה הגדולה

כיבוש הגליל בידי אשור בשנת 732 לפנה"ס. משך זמן ארוך זה נחלק לשני פרקים עיקריים, הנבדלים זה מזה באופן חד - שוני אשר בא לידי ביטוי בתרבותם של התושבים ובגודלו של היישוב.

חצור הייתה מיושבת כמעט ברציפות במשך כאלפיים שנה - החל בתקופת הברונזה הקדומה, אי שם סביב 2700 לפנה"ס, ועד לחורבנה הסופי של העיר, שחל עקב

שער שלמה מהמאה העשירית לפנה"ס.
צילום: מנואל סימדבילה, משלחת חצור

קירות הארמון הקדום (מאות 15-16 לפנה"ס) מתחת לחצר הארמון הטיכסי. צילום: מנואל סימדבילה, משלחת חצור

שכונת מגורים מן המאה השמינית לפנה"ס.
צילום: מנואל סימדבילה, משלחת חצור

שילוב קורות עץ לייצוב חזית הארמון הטיכסי.
צילום: מנואל סימדבילה, משלחת חצור

במשך פרק זמן של כמאתיים שנה, חצור הייתה עיר ישראלית.

התנ"ך והארכיאולוגיה

חצור הישראלית הייתה הרבה יותר קטנה מזו הכנענית ומספר תושביה לא עלה על 1,500-2,000 נפש. עם זאת, לחצור הישראלית חשיבות ממדרגה ראשונה בכל האמור בהערכת אמינותה של ההיסטוריוגרפיה המקראית. השאלה היא, האם יש בסיס במציאות לכל האירועים הנזכרים בספרים יהושע, שופטים ומלכים, או שמא הם תיאולוגיה בלבד? ואם אינם תיאולוגיה בלבד, כמה "גרעינים היסטוריים" אכן טמונים בטקסט המקראי?

שאלה זו היא אחת השאלות המרכזיות בדיון בין היסטוריונים, חוקרי מקרא וארכיאולוגים. בעניין זה יש לחצור חשיבות ייחודית, שכן לרבים מן האירועים הנזכרים בטקסט המקראי, יש לכאורה עדות באתר של חצור:

- סימנים לחורבנה של חצור הכנענית בשריפה אדירה (יהושע י"א 10, 13) נמצאים, לכאורה, בארמון הטיכסי (הכנעני) הניצב במרכזה של העיר העליונה.
- במת פולחן מתקופת ההתנחלות (ספר שופטים) נמצאת בקצה המערבי של העיר.
- סימנים לביצור העיר בחומה ולשער

בערי הארץ באותו זמן. העיר נחלקה לעיר העליונה, ששכנה בתל גבוה, ולעיר התחתונה שהשתרעה על שטח רחב ידיים מצפון לעיר העליונה.

במהלך כל תולדותיה, חצור הייתה עיר בעלת חשיבות ייחודית ראשונה במעלה. חצור הכנענית מכונה במקרא "ראש כל הממלכות האלה" (יהושע י"א 10), ואילו יבין, המלך שישב בה, מכונה "מלך כנען" (שופטים ד' 2). חצור גם הייתה העיר היחידה בארץ ישראל שעמדה בחליפת מכתבים עם מארי, המרכז החשוב באזור הפרת התיכון במאה ה-18 לפנה"ס. כעשרים תעודות שנתגלו בארכיון שנחשף במארי, מציינות שיירות מסחר היוצאות ובאות מחצור בדרך לבבל וממנה, שגרירים שישבו בחצור וכדומה. ממכתבים של מלכי כנען שנתגלו בארכיון אל-עמרנה שבמצרים במאה ה-14 לפנה"ס (ימי אחנתון), עולה כי מלך חצור היה היחיד מבין מלכי ארץ ישראל באותה תקופה שנשא את התואר "מלך".

עם חורבנה של חצור הכנענית הייתה העיר מיושבת בדלילות. לאחר כמאתיים שנה מהחורבן, חודש היישוב בעיר העליונה בלבד, ואילו העיר התחתית ננטשה לחלוטין. ממצצית המאה העשירית לפנה"ס (ימי שלמה) ועד לשליש האחרון של המאה השמינית לפנה"ס (ימי פקח בן רמליהו), דהיינו

” חצור הקדומה, היא חצור הכנענית, השתרעה על פני שטח של כ־800 דונם, מספר תושביה נאמד בין 15,000 ל־20,000 נפש, והיא הייתה הגדולה בערי הארץ באותו פרק זמן. העיר נחלקה לעיר העליונה, ששכנה בתל גבוה, ולעיר התחתונה שהשתרעה על שטח רחב ידיים מצפון לעיר העליונה

כלי חרס מבור הגניזה שבמקדש הדרומי. צילום: גבי לרון, צלם המכון לארכיאולוגיה

בעקבות כיבוש הגליל בידי האשורים (מלכים ב' ט"ו 29), ניתן לראות בכל מקום בו נחשפה העיר הישראלית האחרונה. למרות העדויות, לא ניתן לקבוע בוודאות

השמינית לפנה"ס (ימי ירבעם השני) נמצאים במרכזה של העיר העליונה, מעט מערבה מן השער (הישראלי) ומן הארמון הטיכסי. סימנים לחורבנה של חצור הישראלית

בעל שישה תאים מימי שלמה (מלכים א' ט' 15), ניתן לראות במרכז העיר. מפעל מים אדיר ובית מחסנים מהמאה התשיעית לפנה"ס (ימי אחאב) וכן מבנה מגורים מהמאה

מתחם מצבות הפולחן. צילום: חנון שפיר

המקדש הדרומי. צילום: Sky Baloon

במת הפולחן שבמדרון הצפוני של ההלל. צילום: Sky Baloon

הרחבת השטח החפור דרומה. צילום: Sky Baloon

”ממכתבים של מלכי כנען שנתגלו בארכיון אל-עמרנה שבמצרים במאה ה-14 לפנה״ס (ימי אחנתון), עולה כי מלך חצור היה היחיד מבין מלכי ארץ ישראל באותה תקופה שנשא את התואר ״מלך״

לפרק זמן זה. • במדרון הצפוני של העיר העליונה, בנקודת המעבר מן העיר התחתונה אל העליונה, נחשפה בעבר במת פולחן. סימנים שונים מצביעים על כך שבקרבת מקום נמצא הארמון המנהלי של חצור מהתקופה הכנענית המאוחרת (מאות 13-15 לפנה״ס). חשיפתו של מבנה זה (אם אמנם הוא קיים, דבר אותו לא נדע עד אשר נחפור לעומק הדרוש), חייבה את הרחבת השטח כלפי דרום, לכיוון פנים התל. מזה שנתיים אנו חופרים ומעמיקים באזור ״החשוד״ הזה, ועד כה נחשפו שרידי ״שכונה״ מהמאה השמינית לפנה״ס (ימי ירבעם-פקח בן-רמליהו). מבין השרידים מבצבצים ראשיהם של שורות עמודים, השייכים ככל הנראה לבית מחסנים מהמאה התשיעית לפנה״ס (ימי אחאב), בדומה לבית המחסנים אשר ניצב כמאה מטרים מערבה משם. • במשך כל השנים אנו עוסקים בפעילות שוטפת של שימור הארמון הטיכסי. בשנתיים האחרונות התמקדנו בייצובה של חזית הארמון. בהזדמנות זו כדאי להזכיר למבקרים לא לגעת בוודאי לא לתפס על הקירות, למניעת נזק לארמון, שבמקרים רבים אף לא ניתן לתקנו.

***חפירות הנערכות בתוך גן לאומי חצור, המכונות ״חפירות קרן זלץ בחצור, לזכר יגאל ידין״. החפירות נערכות מטעם מרכז ברמן לארכיאולוגיה מקראית של המכון לארכיאולוגיה באוניברסיטה העברית, ובחסות החברה לחקירת ארץ ישראל ועתיקותיה.**

שאכן השרידים שצוינו מייצגים נאמנה את הפסוקים המקראיים הרלבנטיים. אם כי, נראה לכותב שורות אלה שאכן כך הדבר, ואם לא כן, הרי שחובת ההוכחה היא על השוללים. כך או אחרת, נראה שאת הדיון והוויכוח בעניין זה, כדאי גם כדאי לקיים בחצור, כאשר היד אוחזת בתנ״ך והעין צופה בשרידים.

מכלולים שנחפרו בשנים האחרונות

עיקרם של השרידים שנחשפו בחפירות המחודשות באתר*, במהלך עונות החפירה מדי שנה, החל משנת 1990, נסקרו בכתבה על חצור שהופיעה ב״בשביל הארץ״ גיליון 10 (דצמבר 2005-ינואר 2006). על אלה ניתן להוסיף את השרידים שנחשפו מאז: • מצפון לאזור מצבות הפולחן נחשפה מערכת של קירות עבים, בנויים מאבן, אשר קבורים בקצה המערבי שלהם מתחת לחצרו של הארמון הטיכסי. מכלול אדריכלי זה מהווה ללא ספק חלק ממבנה ציבורי חשוב, אשר לדעת הארכיאולוגים הוא ארמונו של מלך חצור בתקופה הכנענית התיכונה (מאות 15-17 לפנה״ס) - המלך איבני אדו, אותו מלך שעמד בקשרי מכתבים עם מארי. הארמון הטיכסי אשר נבנה מעליו, הוא כנראה ארמונו של עבדי-תירשי, מלך חצור בתקופה הכנענית המאוחרת (מאות 13-15 לפנה״ס), הנזכר בארכיון תל אל-עמרנה שבמצרים. • גם המקדש, מבנה ארוך מצפון לקירות אלו עם מכלול עשיר של כלי פולחן, והמתחם הפולחני זרוע המצבות, הנמצא במרחק קצר מהמקדש, שייכים